

Kent Persson

Yrken i släkten

Förord

Det finns många sätt att försörja sig på, och i min släkt har många olika yrken förekommit. Jag tänker här berätta om några yrkeskategorier, en del vanligt förekommande och en del som man inte finner i varje släktträd. Kustöveruppsyningsman, beridare och trumpetare är några av de lite mer udda sysselsättningarna.

Med några få undantag så handlar det mestadels om enkelt folk som fick slita hårt för en medioker lön. Precis som i andra släktträd, så finns det även i mitt, massor av pigor och drängar, som stod lägst på samhällsstegen. Andra lyckades uppnå en lite högre status, även om de befann sig långt från de fina salongerna.

De flesta i släktträdet verkar ha gjort rätt för sig, även om en del hamnade på fattighuset när de blev till åren. Några andra ”fallskårmar” fanns det inte för enkelt folk förr. Inte heller fanns det många snälla pojkar som, likt Emil i Lönneberga, bjöd fattighjonen på ett stort tabberas.

I berättelsen får ni reda på att jag har anfäder från Tyskland. Jag får ofta höra att jag ser ut som en ilsken tysk, och där har ni förklaringen. Inte är det mycket, men lite tyskt blod rinner det allt i mina ådror.

Ni får även stifta bekantskap med några, lite ”finare” släkter. Vad sägs om Sydow eller de la Motte? Släkterna är representerade i släktträdet, men jag kan garantera att det inte finns tillstymmelse till adligt blod i mina vener.

Att jag är släkt med Peps Persson är känt sedan tidigare, men i denna berättelse får ni träffa en släkting som är lika välkänd för oss lite äldre, men som jag inte är ett dugg stolt över att ha i släktträdet. Han utövade dock ett yrke som normalt sett är hedervärdt och som många i släktträdet har sysslat med.

Precis som i andra berättelser av den här typen så förekommer det många namn, även om jag har försökt minimera detta, men utan några namn är det svårt att få till en redogörelse om släkten. Årtalen har jag också försökt eliminera så gott det går, jag har i de flesta fall nöjt mig med att ange århundrade. Allt för att det ska bli lättare för läsaren.

Ni som har läst min lilla bok om familjen Dyk får ha överseende med att en del av dem som förekommer där återkommer i denna lilla skrift.

Jag hoppas att ni får utbyte av berättelsen, och önskar er en trevlig läsning.

Sjöbo den 25 november 2015

Kent Persson

Skogvaktarna

Skogvaktaren var i regel ingen populär person bland allmogen. För att få mat på bordet tjuvjagade man i godsens eller kronans skogar, men man fick akta sig så att inte skogvaktaren kom på en. Vilde man ha varmt i stugan så gick man ut i skogen och högg ved, men även då fick man vara på sin vakt för skogvaktaren. Förutom detta övervakande arbete ingick även jakt i skogvaktarens arbetsuppgifter. En äldre benämning på detta yrke var hejderidare.

Den förste i Dyk-släkten som utövade detta arbete var min anfader **Nils Jonsson Dyk**. I mitten av 1700-talet lämnade han livet som bonde för att bli skogvaktare i Brönnestad. Det ligger nära till hands att tro att arbetsplatsen var Hovdala Slott, som ägde mycket skog vid Finjasjön.

Nils Jonssons Dyks son **Samuel Dyk** blev skogvaktare i unga år. Arbetsplatsen var Skarhults Slott, som ägdes av Stina Piper vid denna tid. Stina hade fått slottet i morgongåva av sin make Erik Brahe.

Samuel Dyk var en riktig karlaktarl, och är nog min favorit bland förfäderna. Han var gift två gånger och satte femton barn till världen. Samuel hade egen bänk i kyrkan och var förmodligen en respekterad man i bygden. Samuels första svärfar var för övrigt också

skogvaktare. Svärfadern dog när Samuel Dyk var 20 år, så jag misstänker att det var hans jobb som Samuel övertog.

Samuel Dyks son Sven tog över tjänsten när Samuel började bli till åren, och även den yngre sonen **Nils Dyk** slog sig in på denna bana. Efter att ha börjat i Vanstadstorp flyttade Nils Dyk vidare till Örup och slutligen till Högstad fideikommiss, där han stannade livet ut. Detta slott ägdes av Carl Claes Piper, en brorson till Stina Piper. I Högstad stannade Dyk-familjen kvar i flera generationer, och där är min far född.

Även Nils Dyk var en produktiv man. Två äktenskap och fjorton barn gjorde att han inte låg långt efter sin far Samuel.

Några ytterligare skogvaktare kan jag inte hitta bland Dykarna, men tre generationer och nästan 100 år inom samma yrke är väl inte fy skam?

En annan skogvaktare finner vi på min mors sida, nämligen anfadern **Carl Pärsson**. Han levde i Smedstorp i slutet av 1600- och början av 1700-talet. Enligt dödsboken var han född ”i Ålandh”, vilket kan avse den lilla socknen Åland utanför Uppsala. Fadern var beridare (en som dresserade hästar), av allt att döma hos greven Pontus Fredrik de la Gardie, som för övrigt ägde det tidigare nämnda slottet Skarhult vid denna tid. När greven flyttade till Skåne följde Carl och hans föräldrar med. I dödsboken står också att Carl ”tänkte hos högt förnämliga folck”. De sista tio åren av sitt liv var Carl kronoskogvaktare, vilket innebar att han, precis som det låter, vaktade kronans (statens) skogar. Efter Carls död tog hans son Jacob över rollen som kronoskogvaktare.

Vår anknytning till familjen **Sydow** är ute i periferin, men den finns. En av min mormors farmors far, sadelmakaren Mats Wessels, hustrur hade tidigare varit gift med skogvaktaren Hans Sydow.

Hans Sydow var ättling i rakt nedstigande led till Christian von Sydow, tysken som tog den adliga släkten till Sverige på 1600-talet. Andra ättlingar är politikern Björn, journalisten Ebba och skådespelaren Max. Det adliga och ”von” försvann dock från Hans Sydows gren av släkten, kallad Öveds-grenen, några generationer tidigare.

Hans Sydow sadlade så småningom om till att bli trädgårdsmästare hos Kommersrådet Carl Martin Lundgren, en av Ystads mäktigaste män genom tiderna. Lundgren är känd för mycket, bl.a. var han misstänkt för mordet på en av sina drängar, och den palatsliknande bostad han lät bygga åt sig kallas idag Nya Rådhuset och ligger på Österportstorg.

Hans Sydows far och farfar var hejderidare, så där fick vi också tre generationer skogvaktare/hejderidare.

Hans Sydows far tjänstgjorde hos Hans Ramel på det då nybyggda Övedskloster, som än idag ägs av familjen Ramel. En av Hans Ramels ättlingar var underhållaren Povel Ramel.

Slakten **de la Motte** kom in i familjen när Caisa Dyk gifte sig med trädgårdsmästaren Johannes Fredrich de la Motte 1825. Denna släkt blev inte känd för många skogvaktare, men det finns åtminstone en. Svågern till Caisa Dyk, Carl Otto de la Motte, var skogvaktare på Rydsgårds Säteri i början av 1800-talet. Slakten de la Motte var inte bara trädgårdsmästare och skogvaktare, men det återkommer vi till.

Slakten **Suhr** ligger också ganska långt ut i släkträdet. Min farmors farmor Martha Pehrsson gifte sig för andra gången med en indelt soldat från Sövde i början av 1800-talet. Dennes morfar Christian Suhr var hejderidare i samma socken.

Bilden nedan visar Sövdeborgs Slott, som kan ha varit Christian Suhrs arbetsplats.

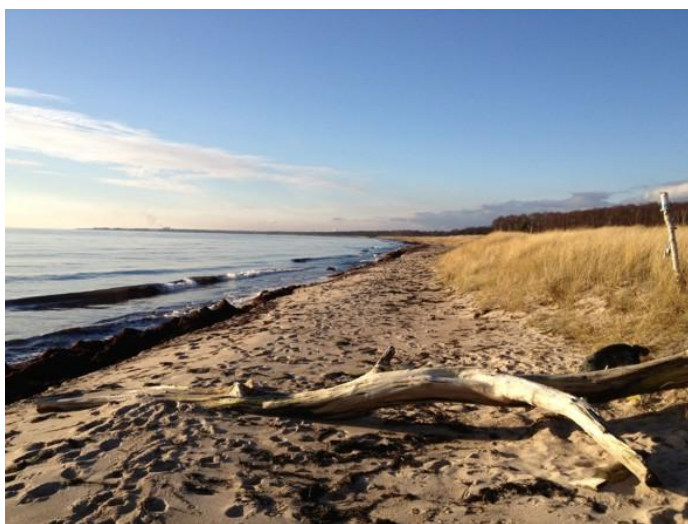

Fiskarna

Min anfader **Wessel Jöransson** var fiskare i slutet av 1700-talet. Hans ättlingar fick efternamnet Wessel.

Wessel fiskade i Sandhusen, som numera kallas Nybrostrand. Hans bror var också fiskare, förmodligen i Sandhusen även han.

I Sverige kom det 1766 en stadga som sa att endast strandägaren hade rätt att fiska. I Skåne gällde dock den danska fiskeristadgan om allas rätt till fiske, trots att Skåne varit svenskt sedan 1600-talets senare hälft. Att det var fattigt för fiskarna bevisas av att Wessel Jöransson slutade sina dagar på fattighuset i Stora Herrestad. Detta fattighus kom 1843 att ersättas av ett nytt, donerat av ingen mindre än Carl Martin Lundgren, som även ägde Stora Herrestads säteri vid denna tid.

En av Wessel Jöranssons döttrar gifte sig med en fiskare från Ystad och sonen Jöran blev fiskare i Sandhusen liksom sin far. Även Jöran dog som fattighjon.

Jörans son Petter blev den siste fiskaren i släkten. För denna gren av släkten blev det alltså fiske i tre generationer i nästan 100 år.

En släkt som redan nämnts är **de la Motte**. Caisa Dyks söner Johannes och Gustaf de la Motte var båda fiskare i Barsebäcks fiskeläge. Vid denna tid fanns det ingen hamn i Barsebäck, utan fiskarna fick lägga till vid en stor sten eller liknande. Under mitten av 1800-talet blomstrade smuglingen från Danmark, framför allt av sprit men även av ylle- och sidentyger, tobak, kaffe, socker och choklad. Jag har letat i fånglistor, men inte hittat någon i släkten som suttit häktad för smuggling.

Under andra halvan av 1800-talet blomstrade även fiskenäringen, och 1880 fick Barsebäck en riktig hamn.

Gustafs söner fick båda yrke inom sjönäringen, som lotsförman resp. kustöveruppsyningsman. Även Johannes' son hamnade vid sjön som kustroddare, liksom kustöveruppsyningsman ett bevakande arbete inom Tullen.

Caisa Dyks dotter Helena gifte sig med en fiskare, som senare i livet sadlade om till att bli fyrvaktare. Även Helenas svärfar Hans **Ruff** var fiskare i Barsebäck.

Befann man sig vid havet i Barsebäck under andra halvan av 1800-talet var chansen stor att man träffade på någon från familjerna de la Motte eller Ruff.

Skräddarna

Min farfar **Per Larsson** var skräddare i slutet av 1800- och början av 1900-talet. Hur han hamnade inom detta yrke är oklart. Det verkar som om han började i 20-årsåldern, men han benämns aldrig lärling eller gesäll, så kanske var han självlärd. Eller kom han i kontakt med yrket när han gjorde rekryten? Svaren lär vi aldrig få.

När skråväsendet avskaffades 1846 blev det fritt att utöva skräddaryrket – eller andra skråyrken – var man ville. När sedan kravet att avlägga mästarbrev försvann arton år senare var det fritt fram för vem som helst att bli skräddare.

Min farfars syster Bengta hade en svåger, vars son **Fredrik Grahn Sjölin** var skräddare. Efter lärlingsplats i Lomma begav han sig till Stockholm, där han blev utlärd skräddare. I början av 1900-talet lämnade han Sverige för att fortsätta sin yrkesutövning i USA. Han avslutade sin karriär i San Fransisco, Kalifornien.

Både farfars bror **Hans Larsson** och hans farbror **Håkan Larsson** var skräddare. Kanske var det Håkan som lärde upp bröderna, för alla tre slutade sina dagar på samma ställe, nämligen i Ljunghuset, som låg mellan Baldringe och Högestad.

Vi har tidigare berört Hans Sydow, han som först var skogvaktare och sedan trädgårdsmästare i Ystad. Hans son, **Anders Ulrik Sydow**, var skräddarelärling, först i Harlösa, sedan i Ystad och Malmö och slutligen i Köpenhamn. Hans död går inte att fastställa, och därför får vi aldrig veta om han blev skräddarmästare eller om han dog som gesäll. Kuriosa om Anders Ulrik är att han som 8-åring benämndes Anna Ulrika av prästen. Han fick senare barn, så könet kan inte ha varit tveksamt. Bilden till vänster visar Borgergade i Köpenham vid den tid då Anders Ulrik bodde där. Hyran för lägenheten 1880 var 10 danska kronor i månaden.

Vi kommer längre fram att bekanta oss med släkten Paradis, och anfadern för denna släkt hette **Anders Paradis**. Han flyttade till Simrishamn, där han livnärde sig som just skräddare. I slutet av 1600-talet ansökte han om burskap i staden, vilket innebar att som borgare ha rätt att utöva sitt hantverk. Burskapet gav inte bara rättigheter utan även skyldigheter, såsom att betala skatt, delta i brandvakhållning och att upplåta husrum åt soldater.

Bilden nedan visar Kockska Gården, som byggdes ungefär när Anders Paradis var verksam i staden.

Militärerna

Givetvis finns det ett antal indelta soldater i släkten, konstigt vore det ju annars. Ett antal rotebönder fick hålla dessa soldater med diverse naturaförmåner, bl.a. ett torp. Ni har kanske sett ”Raskens”, där soldaten kommer på kant med en av bönderna om sitt underhåll.

Soldaten hade i vissa fall relativt hög status för att han fick lära sig läsa och skriva, och det var inte ovanligt att han var den som fick lära socknens barn detta långt innan folkskolan kom till.

Eftersom jag fördjupat mig i Dykarna i den tidigare nämnda skriften, tänker jag inte vara utförlig här. Jag nämner dock som hastigast att Dyk-familjens anfader **Lars Dyk** var indelt ryttare i Hörja socken i slutet av 1600-talet. Hans dotter gifte sig med inte mindre än tre ryttare och hans son, som också var ryttare, dräpte systemens tredje make. Lars Dyk fick även barnbarn som hamnade inom det militära.

I början av 1800-talet var **Lars Seidlitz Dyk** dragon inom Skånska Dragonregementet. Han var rotesoldat i Önnarps socken fram tills han fick avsked som 51-åring.

Min anfader på morfars sida **Nils Andersson Rex** var indelt soldat i Sankt Olof i början av 1800-talet. Dessförinnan hade han tjänat som husar vid Mörnerska Husarregementet i åtta år. Detta regemente deltog under Nils' tid där i slaget vid danska Bornhöft och vid det mindre ärorika slaget vid Klågerup, då ett trettiotal upproriska karlar fick sätta livet till. Under sin tid som militär blev Nils dekorerad med silvermedalj för tapperhet i fält. Inte illa!

Min anfader på farmors sida **Thomas Hansson** kom från Polen på 1600-talet. Namnet låter inte speciellt polskt, så han hade kanske bara varit där nere och krigat. Thomas var indelt ryttare i Jönköpingstrakten, och han lämnade en hel rad soldater efter sig. En son blev korpral och en annan trumpetare och många av deras avkommor hamnade inom militäryrket.

Trumpetarna stod ingalunda lågt på den sociala rangskalan, tvärtom åtnjöt de stort anseende, vilket bland annat framgår av att de ofta bar adliga namn. Även deras ekonomiska villkor var ofta ganska goda, vilket en del luxuöst utförda gravmonument över avlidna hovtrumpetare vittnar om.

Familjen **Prytz** kom in i släkten när en av Thomas Hanssons söner gifte sig med en från denna familj. I Prytz-släkten har jag hittat graderna sergeant, kapten och överstelöjtnant. Den sistnämnde gifte sig med en från den adliga ätten Lillie af Greger Mattssons.

Långt ut i trädet på min mormors sida hittar vi smålänningen **Anders Gustaf Kronsjö**. Han var trumslagare på Norra Sunnerbo Kompani vid Kronobergs Regemente i 38 år.

Skräddaren Fredrik Grahn Sjölin, han som for till Amerika, hade både en far och en farfar som var soldater.

Jag har tidigare nämnt att min farmors farmor gifte sig med en indelt soldat. Hans namn var **Anders Ask**, och han får illustrera den mer oglamorösa delen av soldatlivet. Han gifte sig med den 14 år äldre änkan, som då var 44 år gammal. Av naturliga orsaker fick de inga egna barn, och hennes söner från ett tidigare äktenskap lämnade boet tidigt. Paret bodde därefter ensamma i sitt rotehus. Innan han fyllt 50 år fick Anders avsked från det militära, men de fick bo kvar i rotehuset några år och försörja sig på vad den lilla jordplätten gav. I kyrkböckerna benämns de ”utfattiga”, och denna benämning tog de med sig livet ut. Trots att hustrun var betydligt äldre så överlevde hon Anders. Deras liv var så långt från adliga ätter som man kan komma, vilket måste ha grämt min farmors farmor, som kom från en lite ”finare” familj.

Även Anders Asks bror var rotesoldat i Sövde, och också han dog utfattig.

På min farmors sida, men den här gången på modernet, finner vi **Nils Frid**. Även han var indelt soldat i Sövde, fast ett par årtionden senare än Anders Ask. Inte nog med att han fick knektnamnet Frid, i rullorna benämns han även Snäll. Nils Frid fick en svärson med knektnamnet **Sträng**, och det råder väl inget tvivel om vem som var den trevligaste av dem.

Bilden nedan visar min morfar Johan Nilsson (tredje man från vänster i bakre ledet), som var husar vid Skånska Husarregementet i Helsingborg tre år under tidigt 1900-tal.

Drängarna, pigorna och bönderna

*"Jag är fattig bonddräng men jag lever ändå,
dagar går och kommer medan jag knogar på.
Harvar, sår och plöjer, mockar, gräver och bär,
går bak mina oxar hojtar visslar och svär."*

Man kan dra på smilbanden åt Astrid Lindgrens text om drängen Alfred, men det ligger mycket sanning i den. Ett slitsamt arbete, i vissa fall en elak husbonde och en präst som bevakade ens leverne. En årslön som motsvarade priset på en ko tillät inte några större utsvävningar, möjligtvis ett rus på lördagen.

Den som får illustrera dränglivet i början av 1800-talet är min farmors far **Gustaf Svensson**. Som 17-åring fick han sitt första jobb i hemsocknen Sövde. Förutom några korta sejourer i Sövestad, Öja och Lund håller han sig mest i Sövde. Som 50-åring gifter han sig, och tre år senare lämnar han hemsocknen för gott. Han har då hunnit med inte mindre än 23 arbeten, alltså 1 ½ år i genomsnitt på varje arbetsplats. Eftersom hustrun var 21 år yngre än Gustaf, så hann de med att få tre barn tillsammans. I den nya hemsocknen Skårby satt Gustaf med sin familj som "inhyses, utfattig", och som sådan lämnade han jordelivet som 67-åring.

Liksom många andra på 1800-talet så hade Gustaf Svensson dålig koll på när han var född. Genom åren hann han byta såväl födelsedag som födelseår, så när han dog trodde han och alla andra att han var fyra år yngre än vad han verkligen var.

Pigorna hade det inte bättre än drängarna, snarare tvärtom. Lönen var i regel mindre än hälften än de manliga kollegornas och de fick säkert utstå många närmanden från både husbonden och drängarna.

En av alla de pigor som finns i släkten är min morfars mor **Anna Månsdotter**. Hon föddes 1860 i Östra Herrestad och redan vid sju års ålder gick hennes mor bort. Hon stannade hos fadern till hon var 16 år, sen bar det iväg på första pigjobbet i Viarp, Simris. Under de närmaste tio åren hann hon med ytterligare åtta pigjobb i socknarna runt Simrishamn. Därefter blev det giftermål och bosättning på Ingelstad Gård. Paret bodde ett år i Lövestad, men var sen tillbaka på Ingelstad Gård, där de fick tre barn tillsammans. Ett av barnen dog redan vid ett års ålder och själv dog Anna av cancer 48 år gammal. Vad hon sysslade med efter att hon gift sig framgår inte, i kyrkböckerna står de gifta kvinnorna bara som "hustru". Dock kan man förmoda att hon fick fortsätta med pigjobb på Ingelstad Gård tills att sjukdomen blev för svår.

Förutom tjänstefolk finns det även ett antal bönder i släkten, och i de flesta fall handlade det om mindre lantbruk. Den vanligaste lantbrukaren benämndes "åbo", och det var en som brukade kyrkans eller godsens mark mot arrende. För dessa, och andra småbönder, var livet inte mycket bättre än för pigor och drängar. Något tjänstefolk hade i regel inte dessa bönder råd med.

Den bonde jag valt att berätta om här finner vi på min morfars sida, och hans namn var **Per Modig-Nilsson**. Egentligen var Per en mångsysslare, bl.a. gjorde han 40 kampanjer på Örtofta Sockerbruk. Han gifte sig med sin mors kusin och paret bosatte sig i Raskarum, Sankt Olof, där de drev ett litet lantbruk. Förutom lantbruk och sockerbruksarbete så jobbade han även som stationskarl och järnvägsbyggare. Varför väljer jag då inte en renodlad bonde? Jo, eftersom Per gjorde anteckningar som är bevarade för eftervärlden. Här kommer ett urval.

"Här i S:t Olof var folk mycket fattiga, men så fick vi en järnväg, som satte fräs på alltihop. Det kom hit mycket folk, bl.a. många som arbetade på järnvägsbygget, och så blev det skatter och folkökning. De flesta karlarna här i S:t Olof arbetade på järnvägsbygget. Eljest hade man nämligen dåliga arbetsförtjänster och – möjligheter."

"Mina förfäder har talat om, att i äldsta tider var här ingen post alls. Var och en fick hämta sin post i Simrishamn."

"Min mor, som föddes 1851, gick omkring på ställena i skola. Det var inte så noga på den tiden."

"Simrishamn var närmaste stad och det var dit man åkte när man "åkte till stan". De som inte hade häst kom sällan dit, men somliga gick dit tvärsöver ödemarkerna. Det var härifrån och norr om Esperöd och rätt ner om Kulla i Vemmerlövs församling. Sen kom de rätt ner på Gladsax sandvång. Vägen kom de på först vid Baskemölla. Det hände att flera gjorde sällskap. Här var en kvinna vi bodde granne med och hon gick till stan. Mina föräldrar berättade att de gått. Ibland kunde det lyckas att få åka med någon som hade vagn. Jag var inte i

Simrishamn förrän jag var rätt så stor. Man tog till stan för att köpa allt som inte fanns på landsbygden. Man hade korgar och kappsäckar med sig. Det fanns t.o.m. någon som rulla med rullebör.”

”Jag var 17 år gammal då jag var möllare på Bergdala väderkvarn i Södra Mellby. Jag var där bara ½ år. Det var arbetstid utan begränsning, när det blåste fick man stå där både natt och dag. Det var arbete hela året, ty man hade lagrat upp säd. De kom till kvarnen och fick vänta på tur att mala. Jag hade 100 kr om året i lön samt maten.”

”Tidningarnas stora spridning började med järnvägen och blev bättre när posten kom. Innan kunde de vara flera stycken om en tidning. Jag har själv varit med och delat tidning. Den som läste först ena veckan fick läsa sist den andra. Vi kunde vara 2, 3, 4 stycken som delade. Förr i världen var det Simrishamnsbladet som dominerade. Sen kom Ystads Allebanda.”

”Här var många som stacke till Amerika. Ofta sådana som kanske byggt ett hus och som hade svårt att reda sig med betalningen. De for över och sände så hem pengar. Då blev det ju fyra gånger mer. Min far var också i

Amerika i sex år. Han kom hem 1894 då jag konfirmerades. Han arbetade vid järnvägarna där borta och på byggen. Det var på en järnväg som gick tvärs igenom Amerika.”

”Man for också till Danmark och särskilt till Bornholm. När jag var 10-12 år var Bornholmsresorna särskilt vanliga. Särskilt var det yngre folk som tjänade, vilka lockades över. Där var betalningen mycket bättre. Här hemma hade de bara 25 kronor för året, där kunde de få 50 kronor för en sommar.”

”I mitt barndomshem började vi om mornarna med spicken sill och potatis. Vi började dagen vid 6-tiden och arbetade så tills omkring kl. 12. Då fick man ärtsoppa eller potatissoppa. Man åt mest det man själv odlade. Sen var det arbete tills vid 6-tiden, ibland 7, på kvällen. Då blev det ofta sill och potatis igen.”

”En gång köpte vi en hel tunna öl som vi rullade upp till dansbanan. De som tålde minst blev liggande runt tunnan.”

”Jag gick i kyrkan ända tills jag var vuxen, inte för att jag var religiös utan därför att man träffade folk. Ungdomen träffades vid kyrkan. Ibland följdes man hem och drack kanske en gök och resonerade.”

Per Modig-Nilsson stannade i Sankt Olof livet ut. Han blev 77 år gammal.

Den näst siste bonden vi bekantar oss med är åbon **Jacob Carlsson**, som vi också finner på min morfars sida. En småbondes liv var i regel ganska händelsefattigt, och av kyrkböckerna att döma fanns det inte mycket spänning i Jacobs liv heller. Han gifte sig med en kvinna från trakten och fick tre barn. På Märtaafton, den 10 november 1810, var Jacob tydligen ute och festade. Dagen slutade med att en bruksskogvaktare Granquist sköt Jacob till döds. Han blev 43 år gammal.

Jacob Carlssons systerson **Sven Olsson** var också åbo, och verksam i Tunby, Smedstorp liksom sin morbror. Han gifte sig också med en kvinna från trakten, som han fick sju barn med. Sven blev inte skjuten, men väl ihjälslagen på bygatan i Tunby när han var 35 år.

Vem var det som sa att det var mindre våld förr?

Smederna

En av mina anfäder på min farfars sida var **Pehr Jöransson Lund**. Han föddes i Torna Hällestad i början av 1700-talet, men flyttade till Önnestöv i Bonderups församling när han gift sig med en kvinna därifrån. I Bonderup arbetade Pehr som sockensmed, och där fick han åtta barn.

Som sockensmed fick man endast verka inom den socken man bodde i. På den tiden var smeden en aktad man med lite högre status än övriga sockenhantverkare, eftersom han i regel ägde sin smedja och utrustning själv. Smeden vände man sig till när man behövde verktyg, jordbruksredskap, om vagnen behövde repareras eller om hästen behövde skos.

Fiskaren Petter Wessel har vi redan träffat på, och hans dotter Johanna gifte sig med smeden **Gustaf Kellgren**. Han föddes i Hammenhög, men verkade i Härslöv.

Två som också var smeder var halvbröderna **Peter Nilsson Dyk** och **Anders Nilsson Dyk**, söner till skogvaktaren Nils Dyk. Båda hamnade i Stora Herrestad som smedgesällar och båda flyttade senare till Glemminge. Peter, som även försörjde sig som torpare, var den ordentlige av dem, Anders blev däremot straffad för stöld. Båda blev dessutom änklingar i unga år. Den ende som gifte om sig var Anders, som skaffade en 30 år yngre hustru när han själv fyllt 75.

Vi har redan nämnt skräddaren Anders Paradis, och flera av hans ättlingar kom att jobba som just smeder. Denna familj kom in i vår släkt 1789, då smedmästaren **Lars Paradis** gifte sig med en Wessel-tös. Paret fick fyra barn, bl.a. sonen **Anders Paradis**. Denne bosatte sig i Stora Herrestad, där han blev smed liksom sin far. Lustigt är att han blev läromästare åt tidigare nämnde Peter

Nilsson Dyk, som kom från en helt annan gren på släktträdet. Anders Paradis' son och sonson blev också smeder. Hans sonson hette också **Anders Paradis**, och honom ska vi bekanta oss närmare med.

Han kom i smedlära redan vid 12 ½ års ålder och ganska kort tid efter att han blev utlärd blev han gårdssmed på Högestads gods. På äldre dar skrev Anders ner händelser från sitt liv, varav här följer några.

"Kyrkogrimen. Nu är folk inte rädda för någonting mer, och det är konstigt, för de ser inte så mycket ibeller nu.

Kyrkogrimen

Förr i tiden var där aldrig någon som vågade gå över kyrkogården sedan det hade blivit mörkt. Då kom kyrkogrimen och föste ut dem." (En kyrkogrim är, enligt gammal sägen, en bagge, hund, tupp, häst eller något annat levande djur, som när en kyrka byggdes, i skyddsmagiskt syfte, begravdes levande under en av kyrkans hörnstenar. Kyrkogrimen hade till uppgift den nattliga vakten vid kyrka eller kyrkogård. Hur oansenligt detta djur än varit under sin livstid, blev det dock, sedan det blivit kyrkogrim, förfärligt, i synnerhet för onda människor.)

"Barnakärret. Det fanns ett kärr nere i dalen som de förr brukade kalla för barnakärret, för de inbillade ghyttarna att det var därifrån som barnen blev hämtade."

"Gårdsfolkets vetskap om sin ålder. Här var en gammal man på gården, som skulle bära en säck säd upp för en trappa, och när han kände på säcken så sade han: "Jag är snart för gammal för att taga i sådant här." Då frågade jag honom hur gammal han var, men det visste han inte. Han hade aldrig haft reda på vilket år han var född. Det var rätt allmänt bland folket här, och de visste inte heller så noga vilken dag på året de var födda. Jag kommer ihåg en som sade att han var född när de sådde korn och en sade att det var på sjusovaredagen, men vilket datum det var kom han inte ihåg."

"Tröskning. Första gången jag såg en ångtröska var år 1863, men det dröjde ju länge innan de började bli allmänna. Desförinnan tröskade de allting med plejlar, och det var ett farligt arbete. Här på gården hade de särskilda tröskemän, som stod hela året på logen och tröskade med plejlar. Det var rätt många, för när en kom in på logen så stod de där två och två mitt emot varandra genom hela logen, och längorna här är väl åtminstone 100 alnar långa." (En plejel bestod av två trästavar. Stavarna satt ihop med ett läderband eller en skinnbit. Man höll i skaftet - som kallas handval - och slog den andra delen - slagvalen - mot säden som låg på loggolvet.)

"Smedyrket. Det vanliga var att vi började klockan sex på morgonen i smedjan, men ibland, när det var brått, så började vi klockan fyra, och så höll vi på till klockan åtta på kvällen. Jag skulle först och främst göra gårdens

smiden, men det fick jag betalt för, för jag arrenderade smedjan, men de hade det villkoret att jag alltid skulle göra gårdens arbete först. Så när där var någon som kom med någonting, så fick jag taga fast i det, och hade jag då något arbete till någon av hovgårdabönderna, så fick det vara så länge. Det som jag hade mest att göra med var att sko hästar, för på den tiden fick en ju själv stå och smida hästskorna och sömmen fick en ju också göra själv. Men jag hade ju annat att göra också, för jag fick ju besmida plogar och sätta hjulringar på och sådant. Jag hade ju alltid någon hjälp i smedjan, och ibland hade jag flera stycken. På den tiden gick gesällerna omkring, och de kunde hinna över halva Sverige. De stannade till vid en smedja och arbetade där en tid, och sedan gav de sig iväg till ett nytt ställe. De flesta stannade ju ganska länge på varje ställe, men där var en gammal gesäll som brukade komma sådär en gång varje halvår, och då stannade han bara en veckas tid eller så. Han fick aldrig några pengar för att han arbetade, för det var inte mycket nytta han kunde göra, men han hade ju kostnaden dagarna och så fick han ligga hos de andra gesällerna. Men när vi hade slutat att arbeta för dagen eller när det var middagsrast, så ställde han sig i smedjan och gjorde lite småsaker, knivar och sådant. Järn fick han ju taga i smedjan. När han så hade fått ihop ett litet lager så gick han därifrån, och så sålde han det i gårdarna. Sedan söp han så länge pengarna räckte, och sedan fick han börja arbeta igen på ett nytt ställe. Det var bara de första åren som jag hade smedjan som han brukade komma, och han var gammal då, så han kunde väl inte fortsätta längre.”

”Ordstäv. 1. Tiden går och ingenting vi sköter, sa Per Nilsson på Högestads ängar när han kallade på sina lata drängar. 2. Nu är det slut på visslandet, sade han som fick fläbben i hjulet.”

Anders Paradis var alltså smed i fjärde generationen. Av hans sju syskon blev fem vuxna. En av

sysrarna gifte sig med en handlare och brodern Wilhelm blev folkskolelärare. Resterande tre systrar gifte sig med smeder. Det lär inte ha saknats samtalsämnen på släktmiddagarna.

Brodern Wilhelms dotter Signe blev också lärare, och till vänster kan ni se ”Fröken Paradis” tillsammans med en av sina klasser.

Anders Paradis bodde kvar i Högestad tills han dog där 1933, 83 år gammal. Något barn som kunde ta över smedyrket fick han aldrig, endast en fosterdotter.

Det finns fler smeder än dessa i släkten, men det får räcka så här.

Möllarna

Vi har redan träffat på en möllare i form av Per Modig-Nilsson, men det finns många fler än så i slakten, speciellt på min mormors sida.

Min anfader **Jöran Berger** kom till Sverige från Tyskland i början av 1600-talet. Han slog sig ner i Halland, där han blev möllare.

Möllaren, eller mjölnaren som yrket senare kallades, fick, innan det fanns el, antingen förlita sig på vinden i en väderkvarn (vindmölla på skånska) eller på vattenflödet i en vattenkvarn. Med hjälp av dessa naturresurser, eller i vissa fall djur, malde man spannmålet åt bönderna i trakten. En kvarnägare eller möllare hade relativt hög status bland medborgarna.

Enligt uppgift ska Jöran Berger ha drivit vattenkvarnen Slottsmöllan i Halmstad. Hans båda söner blev möllare och två av hans döttrar gifte sig med möllare. Den ene sonen drev Fyllinge Mölla i Snöstorps socken, även det i Halland.

Ett av Jöran Bergers barnbarn flyttade till Tosterup i Skåne, där han drev vattenkvarnen Munkamöllan. En generation senare fortsatte yrket vid Römöllan, även det en vattenkvarn i

Tosterup. Det finns även möllare i Östra Vemmenhög från samma släkt, och det skulle förvåna mig om det inte finns fler som jag inte hittat.

Vädermöllan i Borrby drevs också av släkten i mitten av 1700-talet, och de sista möllarna hittar vi i grannbyn Löderup. Tuvemöllan i denna by var först en vattenkvarn som drevs av Tuvebäcken, men blev senare en väderkvarn. Kvarnen låg 600 meter norr om Löderups kyrka, och denna drevs av släkten ända in på 1940-talet.

Det blev tio generationer och nästan 300 år som Wessel-släkten sysslade med denna hedervärda syssla.

På 1920-talet arbetade ingen mindre än Per Modig-Nilssons son som mjölnare på Tuvemöllan i Löderup. Än en gång möttes två helt skilda grenar i släktträdet!

Carl Otto de la Motte, han som var skogvaktare på Rydsgårds Säteri, var också möllare innan han sadlade om. Efter att hustruns förste make hade gått bort tog Carl Otto över hans roll som möllare på Ledåsa Mölla i Lövestad.

När det gäller min farmors farmors far **Peter Wickman**, så är det lite osäkert om han utövade möllareyrket. I slutet av 1700-talet var han inspektör på Sövdeborg, men han bodde i Boanäs Mölla, som låg mellan Ellestadsjön och Snogeholmssjön. Denna vattenkvarn utnyttjade fallhöjden mellan de båda sjöarna. Kan det ha varit så att familjen fick driva möllan när han var på Sövdeborg och arbetade? Boanäs Mölla togs sedermera över av dottern och svärsonen.

Man kan tycka vad man vill, men Peter Wickmans barnbarns barnbarn **Martin Svensson** är nog den mest kände möllaren i släkten.

Martin föddes 1874 i Sövde församling. Han gifte sig med Maria Andersson, och tillsammans fick de två barn, Selma och Emil. Familjen flyttade ständigt runt på den skånska landsbygden.

1902 bor familjen i Blentarp, och det är då och där problemen börjar. Martin anklagas för att ha slagit ihjäl sin granne och konkurrent Bengt Larsson med en skiftnyckel och tänt eld på dennes kvarn. Martin var mycket nära att åka fast, men hans hustru gav honom alibi för brottet.

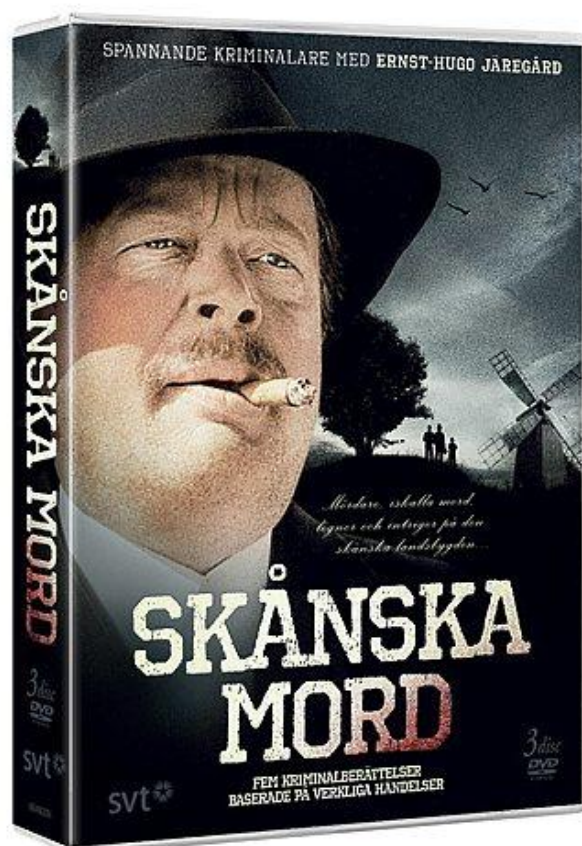
Efter att Martin blivit änkling anställde han hushållerskan Emma Andersson. I augusti 1927 sköt han henne, och tillsammans med sonen Emil grävde han ner liket i en skogsdunge i Ilstorp utanför Sjöbo.

Martin anhölls i Malmö den 4/9 samma år, och efter många förhör gav han upp och erkände, då sonen erkänt och visat var Emmas döda kropp grävts ned.

Med ömsom lock och ömsom hot hade Martin gjort sig ett namn, att alltid ligga steget före såväl makthavare som allmänhet. Ingen nekade honom en uppgörelse för då "visslade en djäväl i luften", som Martin uttryckte det när han och fyra andra satt och åt på en av Malmös finare restauranger. Han var allmänt känd som en ganska fryntlig karl, en människa som hade lätt för skratt. Men han var en dubbelnatur. Han var känd som en slagskämpe och ägde en förmåga att utöva inflytande på andra - även utan hjälp av våld - som nästan kunde betecknas som magisk. Alla var rädda för honom, föll undan för honom, hjälpte honom motvilligt med hans alltmör brottsliga gärningar. När han äntligen häktades kändes det som en lättnad i bygden.

Martin dömdes 1928 till två gånger livstids straffarbete, vilket också inkluderade straff för omfattande försäkringsbedrägerier och mordbränder. Han hade satt i system att köpa och brandförsäkra kvarnar. Kort efter köpen sålde han dem till släktingar och bekanta. Efter detta eldhärjades kvarnarna och Martin lyfte ut försäkringsbeloppen på brandförsäkringen. Kvarnarna som brändes ner var Vallby kvarn 1922, Spjutstorps kvarn 1924 samt Kvärlövs kvarn och Västrakvarn i Veberöd 1927.

Martin dog 1934 av hjärtfel på Långholmens fängelse i Stockholm och ligger begravd på Dalby nya kyrkogård. För eftervärlden är han mest känd som "Veberöds mannen", och i TV-serien "Skånska mord" från 1986 spelades han av Ernst-Hugo Järegård. Enligt vad som sägs ska Järegård ha avskytt att gestalta Martin Svensson och de andra hemska mördarna, han mådde dåligt och drömde mardrömmar om sina karaktärer mellan filmerna.

Övriga, lite ovanligare yrken

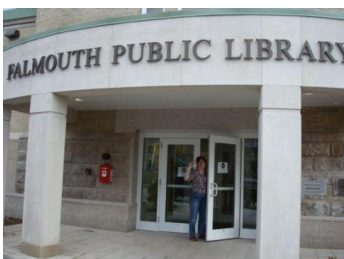
Vi har tidigare avhandlat familjen Prytz, och i den släkten fanns det ett par generationer **kronolänsmän** i slutet av 1600-talet och en bit in på 1700-talet.

Länsmän var även Henrich Pehrsson, en av anfäderna på min morfars sida. Han var verksam i Övraby under 1600-talet.

På min farfars sida hittar vi Gunnar Johnsson, som var **advokat** i början av 1900-talet. Hans far var **grosshandlare**.

En **artist** som redan nämnts är Peps Persson.

Tapetseraren Axel Bertram de la Motte från Kristianstad verkade även som **skådespelare**.

På min mormors sida finner vi Åke Gunnar Göransson, som gav sig av till USA 1948. Där gjorde han sig ett namn som **arkitekt**, och har bl.a. ritat byggnader åt University of Massachusetts och biblioteket i Falmouth (se bild).

Skogvaktaren Nils Dyks yngsta dotter Bengta (som han aldrig hann

träffa innan han dog) var **barnmorska** i Högestad i slutet av 1800-talet. Samma arbete hade hennes dotter Christina, som slutade sina dagar i Röddinge.

Skogvaktaren Carl Otto de la Mottes barnbarn Axel Albert Ahlström var **biografdirektör** i Malmö i början av 1900-talet. Hans far var **restauratör**.

Fiskaren Hans Ruffs barnbarn gifte sig med en dotter till **brukspatronen** Carl Petter Lindberg (se bild till höger) på Rockesholms bruk vid Karlskoga.

Fiskaren Petter Wessels barnbarn gifte sig med ett barnbarn till **skepparen** Fredrik Ferdinand Wolffbrandt, som var verksam i Karlstad på 1800-talet. De båda barnbarnen flyttade till USA, och jag har varit i kontakt med ett av deras barnbarnsbarn, som bor i västra USA.

I samma släkt finner vi Dignes Dahlstrand, som var **instrumentmakaregesäll** i Malmö i slutet av 1800-talet. Hans son, som också hette Dignes, var handlare och tydligen en burgen man. Tre dagar före sin död testamenterade han 10 000 kr (runt en halv miljon i dagens penningvärde) till Malmö Stad. Den årliga räntan skulle vid jultid användas till julgåvor åt tio obemedlade personer som var intagna på någon av stadens stiftelser.

Sadelmakaren Mats Wessel har vi redan nämnt. Han föddes i Stora Herrestad, men var verksam i Stora Köpinge merparten av livet. Han var som sagt gift två gånger och fick inte mindre än 15 barn. Han dog av ”slaganfall” vid 74 års ålder.

I Wessel-släkten hittar vi också Lars Gustaf Landgren, som var **guldsmed** i Eksjö i slutet av 1800-talet. Ett av hans alster kan ni se på bilden till vänster.

Långt, långt ute i utkanten av släkträdet kan man hitta en kändis, om man letar noga. Där gömmer sig **författaren** Fritiof Nilsson Piraten. Fritiof var född i Vollsjö och dog i Malmö. Han är nog den ende i släkträdet som står staty, i det här fallet i Kivik.

Andra lite ovanliga yrken i släkten är bödkare, kyrkovaktmästare, bokhållare, timmergesäll, garverifaktor och cigarmakare. Sen finns det förstås svarvare, slaktare, murare, bagare, ett antal skomakare och många andra yrken som var vanliga förr i tiden.

Många benämndes **husmän** i kyrkböckerna. Av detta kan man utläsa att vederbörande ägde ett hus utan jord, men man fick inte reda på vad han livnärde sig på. Säkerligen arbetade många av dessa inom lantbruket, men det är ju ingenting annat än gissningar.

Avslutningsvis ska man betänka att jag bara har kartlagt drygt 200 personers sysselsättning i mitt släkträd, som i dagsläget omfattar c:a 4 000 individer.